

Univerzitetska misao - časopis za nauku, kulturu i umjetnost [ISSN: 1451-3870]

Vol. 20, str. 26-38, 2021 god., web lokacija gde se nalazi rad: <http://um.uninp.edu.rs>

Tematska oblast u koju se svrstava rad: Društvene i humanističke nauke / podoblast: Pravo

Datum prijema rada: 04.06.2021.

Datum prihvatanja rada: 28.12.2021.

UDK: 343.54/.55(497.11)

doi: 10.5937/univmis2120026N

Originalni naučni rad

NASILJE U PORODICI U NOVOM PAZARU – POTREBA SAVREMENOG PRISTUPA U TRADICIONALNOM DRUŠTVU

Jasmina L. Nikšić

Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Departman pravnih nauka
Novi Pazar, Srbija
j.pljakic@uninp.edu.rs

Dragana Ž. Randelović

Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Departman pravnih nauka
Novi Pazar, Srbija
d.randjelovic@uninp.edu.rs

Milan Tesla

Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Departman pravnih nauka
Novi Pazar, Srbija
mtesla192@gmail.com

Apstrakt

Nasilje u porodici predstavlja specifičan, kompleksan i veoma rasprostranjen oblik kriminaliteta koje je naše društvo godinama marginalizovalo i ignorisalo. Tradicionalni koncept poimanja ove pojave kao privatnog problema pojedinaca, uz nepostojanje adekvatnih pratećih mehanizama zaštite uslovio je neadekvatno postupanje policije i pravosudnih organa, ali i drugih institucija. Tema našeg rada biće analiza krivičnog aspekta nasilja u porodici i prikaz i analiza statističkih podataka pravne prakse u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici na teritoriji opštine Novi Pazar. Činjenica da postoji nesumnjiva tendencija rasta ovog krivičnog dela ukazuje na izrazitu potrebu njegovog multivarijantnog istraživanja i animiranja društvene i naučne javnosti na ovom području u cilju njegove prevencije, smanjivanja tamne brojke i zaštite žrtava. Neophodno je intenziviranje rada na prevenciji nasilja u porodici, pooštavanje kaznene politike prema učiniocima ovog krivičnog dela, ali pre svega oslobađanje od predrasuda ukorenjenih u patrijarhalnim sredinama da nasilje u porodici predstavlja porodični problem koji treba biti rešen unutar same porodice bez uplita nadležnih organa. Predmet istraživanja jeste nasilje u porodici kao krivično delo iz člana 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije (KZ) i pravna praksa u procesuiranju počinioca ovog dela. Osnovni cilj istraživanja jeste prikupljanje podataka o postupanju nadležnih organa na teritoriji opštine Novi Pazar u slučajevima nasilja u porodici, broju prijavljenih i procesuiranih dela i kazni koja je izrečena, kako bi se po prvi put dobila slika o pravosudnoj praksi u ovom delu Srbije. Istraživačku građu o obimu i strukturi kriminaliteta pribavili smo uvidom u zvanične evidencije Policijske uprave Novi Pazar i Osnovnog suda za teritoriju grada Novi Pazar. Vremenski okvir istraživanja obuhvata period od 2009. do 2016. godine.

Cljučne reči: nasilje u porodici, vrste nasilja u porodici, prevencija nasilja u porodici, nasilje u porodici u Novom Pazaru.

DOMESTIC VIOLENCE IN NOVI PAZAR - THE NEED FOR MODERN APPROACH IN A TRADITIONAL SOCIETY

Abstract

Domestic violence is a specific, complex and very widespread form of crime that has been marginalized and ignored by our society for years, and which leaves severe, lasting and far-reaching consequences. The traditional concept of understanding this phenomenon, in the absence of adequate accompanying mechanisms of protection, has led to inadequate treatment of the police and the judicial authorities, but of other institutions as well. The topic of our paper will be analysis of the criminal justice aspect of domestic violence and the presentation and analysis of statistical data of legal practice in processing of cases of domestic violence on the territory of Novi Pazar municipality. The fact that Novi Pazar does not have extensive research to determine the criminological and sociological framework of domestic violence in this municipality, that the scientific and the professional public, but the media as well, did not deal with this problem sufficiently, points out to one of the main characteristics of the traditional understanding of this form of crime - ignoring the public and treating this form of crime as a family problem that needs to be resolved within the family without involvement of the competent authorities. However, we did not want to point out that members of the patriarchal family are at greater risk of being victims of domestic violence, but what can be concluded is that in patriarchal settings domestic violence is still difficult to recognize as an important social problem, but rather a private a problem that should remain within the intimate sphere of the family. By analyzing the obtained data, we can conclude that there is a tendency for increase of this crime, but also the tendency of a mild penal policy, which points to the urgent need for its multivariate research and animation of the social and the scientific public in this area in order to prevent it, reduce the dark number and protect the victims. It is necessary to intensify the work on the prevention of domestic violence, to strengthen the penal policy towards the perpetrators of this criminal act, but above all freeing from prejudices rooted in the patriarchal settings that domestic violence represents a family problem that needs to be solved within the family itself.

Keywords: domestic violence, types of domestic violence, prevention of domestic violence, domestic violence in Novi Pazar.

UVODNE NAPOMENE

Nasilje u porodici predstavlja specifičan, kompleksan i veoma rasprostranjen oblik kriminaliteta sa teškim, trajnim i dalekosežnim posledicama na individualnom i društvenom planu. Ono neposredno pogađa člana porodice koji je žrtva, međutim napada i ruši i porodične vrednosti koje su od velikog društvenog značaja (Škulić, 2012: 71). Porazavajuća činjenica da se nasilje javlja u porodici, koja kao osnovna ćelija društva treba da pruži svim njenim članovima zaštitu i gde bi solidarnost i povezanost trebali biti najjači, nepobitno ukazuje na težinu posledica koje ostavlja.

Dugo o obimu i rasprostranjenosti nasilja u porodici nisu postojali zvanični statistički podaci, što je sa jedne strane onemogućavalo da se otkrije tačna dimenzija ove pojave, a sa druge uticalo na formiranje pogrešnog stava o tome da nasilje nije

ozbiljan društveni problem (Konstantinović-Vilić, 2002: 28). “Nasilje u porodici jedna je od onih socijalno-patoloških pojava koju je naše društvo decenijama marginalizovalo i ignorisalo” (Petrušić, Vilić, 2012: 21). Sve do kraja šezdesetih godina prošlog veka, porodično nasilje je smatrano privatnom stvari porodice u koju država ne treba da se meša (Simić, 2015: 523). Nasilje u porodici je tretirano kao manje značajno, kao privatni, odnosno porodični problem koji bi trebalo rešavati van okvira krivičnopravne reakcije, dok su postojeće predrasude o odnosu muškaraca i žena u porodici i društvu, te prihvatanje fizičkog kažnjavanja kao prihvatljive i efikasne vaspitačke tehnike, dodatno komplikovali odnos profesionalaca prema ovoj pojavi, ostavljajući žrtvu bez zaštite (Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012: 13).

Takođe, dugo se smatralo da je nasilje u porodici veoma retko. Upravo zbog složenosti porodičnih odnosa i uticaja sredine ovo krivično delo je jedno od onih sa velikom tamnom brojkom.

Poslednjih godina, nasilje u porodici aktuelizovano je kao ozbiljna društvena pojava i oblik kriminaliteta koji je čest predmet i društvenog i naučnog interesovanja. Međutim, nasilje u porodici nikada ne može i ne sme biti tretirano kao iscrpljena tema koju je naučna i stručna javnost istražila u dovoljnoj meri i o kojoj je dala konačan sud.

Potpuno smo svesne činjenice da postoje brojna ista ili slična istraživanja, međutim ono što nas je nagnalo da se upustimo u možda već viđen scenario, jeste činjenica da ovakvo istraživanje nije sprovedeno na teritoriji opštine Novi Pazar. Ne može se reći da u jednom univerzitetskom gradu nije bilo svesti o značaju i rasprostranjenosti ovog problema, volje za istraživanjem i edukovanih istraživača koji bi ga sprovedli. Zaključak koji se nužno nameće jeste da je opština Novi Pazar izrazito patrijarhalna sredina u kojoj se nasilje u porodici još uvek teško prepoznaje kao važan društveni problem, već predstavlja privatni problem koji treba ostati unutar intimne sfere porodice.

Proučavanje nasilja u porodici zahteva kompleksan pristup. Ono ima brojne aspekte i moguće ga je posmatrati i istraživati iz brojnih uglova. Tema našeg rada biće analiza krivičnopravnog aspekta nasilja u porodici i prikaz i analiza statističkih podataka pravne prakse u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici na teritoriji opštine Novi Pazar. Cilj rada neće biti temeljna analiza zakonskih rešenja, nećemo ukazati ni na sve nedostatke niti predložiti moguća bolja rešenja. Ovo je predmet brojnih drugih radova, studija, istraživanja. Naš cilj je da dopremo do šire naučne i stručne javnosti i da ukažemo na drugi problem. Ne može se imati isti pristup prevenciji nasilja u porodici u svim opštinama Srbije. Pojedina područja zahtevaju osetljiviji, obazriviji, pažljiviji, ali uporniji pristup. Ne treba samo menjati i osnažiti svest žrtava. Sudije koje sude, policijski službenici koji prvi imaju kontakt sa žrtvom odrastali su i žive u toj istoj patrijarhalnoj sredini. Tendencija blage kaznene politike, kojom se šalje jasna poruka da se nasilje u porodici toleriše, obeshrabruje žrtve, čini bespomoćnim, a njihovu borbu uzaludnom.

KRIVIČNO DELO NASILJA U PORODICI- ČLAN 194. KRIVIČNOG ZAKONIKA

Nasilje u porodici se uvodi u krivično zakonodavstvo stupanjem na snagu Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije od 9. marta 2002. godine. U navedenom zakonu krivično delo nasilja u porodici bilo je smešteno u trinaestoj glavi u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice. Član koji je uređivao ovu oblast, 118a, glasio je: "Ko upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom da će napasti na život ili telo povređuje ili ugrožava telesni ili duševni integritet člana porodice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine." Pored osnovnog oblika, bila su predviđena i tri teža oblika. Naravno, i pre toga je nasilje u porodici bilo sankcionisano, ali kroz odredbe Krivičnog zakona kojima su inkriminisana dela protiv života i tela i kroz prekršajnu odgovornost primenom Zakona o javnom redu i miru. Pored inkriminisanja nasilja u porodici kao posebnog krivičnog dela, značaj ovog zakona se ogleda i u prebacivanju težišta gonjenja sa žrtve na javnog tužioca i uvođenju još jednog krivičnog dela – silovanja u braku. Nedostatak koji je ova zakonska odredba pokazala u praksi jeste preusko tumačenje člana porodice. Naime, nepostojanje autentičnog tumačenja uslovalo je restriktivno i diskreciono tumačenje žrtve nasilja u porodici zbog čega je mali broj dela kvalifikovan kao nasilje u porodici iz člana 18a KZ (Jovanović, 2010: 163).

Aktuelna krivičnopravna zaštita data je u članu 194. KZ: "Ko primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine".

Osnovni oblik ovog dela, član 194. stav 1. KZ, ima nekoliko elemenata na koje treba obratiti pažnju: radnju, način izvršenja dela, posebno svojstvo pasivnog subjekta (žrtve) i posledicu dela (Jovanović, Lukić, 2003: 16). Radnja se sastoji u ugrožavanju spokojsva, telesnog integriteta ili duševnog stanja. Ugrožavanje znači stvaranje konkretne, realne opasnosti, odnosno bliske mogućnosti da nastupi povreda telesnog ili duševnog integriteta člana porodice (Matijašević-Obradović, Stefanović, 2017: 22). Kriminološki koncepti uključuju objektivne i subjektivne kriterijume nasilja: upotrebu sile i pretnju silom (objektivno ponašanje), ali i svaki akt koji se doživljava, odnosno percipira kao namera da se druga osoba povredi (subjektivni doživljaj manifestacije akta), što bi obuhvatilo i okolnosti koje su uticale na ovakav doživljaj (Lukić, 2003: 6). Međutim, može se sagledati znatno šire, kroz koncept dominacije, zloupotrebe moći i prisile (zastašivanja i manipulacije) radi ostvarivanja kontrole. Svaki disbalans moći u porodici i partnerskoj relaciji je potencijalna situacija njene zloupotrebe, a da li će ona rezultirati nasiljem, zavisi od niza faktora (Ignjatović, 2011: 21).

Prema članu 112. stav 28. KZ, članom porodice smatraju se: supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojilac i usvojenik, hranilac i hranjenik. Članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu. Ovom preciznom zakonskom formulacijom isključena je

potreba za tumačenjem čime je otklonjen nedostatak prethodnog zakona. Međutim, iako precizna, ova definicija nije sveobuhvatna. Nezanemarljivom broju lica koja se nalaze u bliskom ličnom odnosu uskraćeno je pravo na zaštitu po osnovu krivičnog dela "nasilje u porodici". Ono što je neophodno jeste usklađivanje sa Porodičnim zakonom i Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koji ne predviđaju kao uslov sadašnje ili bivše zajedničko mesto prebivališta. Karakteristika nasilja u porodici nije u tome da žrtva i izvršilac nasilja imaju zajedničko mesto prebivališta nego porodična veza i specifičan lični odnos koji među njima postoji.

Krivično delo nasilje u porodici je svršeno nastupanjem posledice koja se prema zakonskoj odredbi zahteva, odnosno kad se dobra o kojima je bilo reči ugrožavaju. Glagolski oblik kojim je određena posledica (ugrožavaju umesto ugroze) dovodi do teškoća u praktičnoj primeni, jer se postavlja pitanje da li je dovoljna samo jedna prethodna radnja ili se zahteva kontinuirana delatnost. Sudska praksa je po ovom pitanju podeljena. Tako, izvesni sudovi uzimaju da je za postojanje krivičnog dela dovoljno da je samo jedanput ugrožen npr. telesni integritet člana porodice (rešenje OSB, Kž. 218/05). Međutim, ima i presuda u kojima je zauzeto suprotno stanovište, po kome se smatra da glagol ugrožava u smislu ovog krivičnog dela, označava trajne i kontinuirane radnje koje se dešavaju u vreme trajanja bračne zajednice (VSS, Kž. 1137/04). Ovu dilemu, značenje reči ugrožavanje, različiti autori na različite načine tumače. Tako, pojedini autori smatraju da ima više razloga da se prihvati stav VSS, ali bi bilo potpunije da se ova dilema razreši prilikom neke od narednih izmena KZ (Stojanović, Perić, 2006:129). Reč je o trajnoj radnji izvršenja (ugrožavanje), ali krivično delo nasilja u porodici postoji i ako je radnja izvršenja prema istom pasivnom subjektu samo jedanput preduzeta. Ako je preduzeta više puta postojaće produženo krivično delo. Takođe, ponavljanje radnje izvršenja predstavlja otežavajuću okolnost koja utiče na odmeravanje kazne, u smislu izricanja teže kazne (Simonović, 2009: 334). "Novija sudska praksa zauzela je stanovište da je dovoljno da je samo jedanput ugroženo spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana porodice, odnosno da nije neophodan element trajnosti ili višekratnosti radnji izvršenja" (Stojanović, Delić, 2013: 110). Donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, ova dilema je razrešena jer nasilje u porodici, u smislu člana 3. stav 3. ovog zakona jeste akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili prema licu sa kojim je krvni srodnik u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do drugog stepena ili sa kojim je srodnik po tazbini do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živio u zajedničkom domaćinstvu. Ovakvom formulacijom, u prvom planu više nije posledica, već sama radnja izvršenja koja se može sastojati i u jednom aktu. Takođe, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici naglašava da se „nasilje u porodici odnosi na svaki čin fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja, koje se desi u porodici ili porodičnoj zajednici, ili između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira da li izvršilac deli ili je delio isto prebivalište kao i žrtva“.

Teži oblik određen je u stavu 2.: "Ako je pri izvršenju dela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi

ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina”. Ovaj oblik od osnovnog se razlikuje jedino po sredstvima kojima je izvršavano delo iz stava 1. Radi se o sredstvima koja su podobna da telo teško povrede ili da zdravlje teško naruše iako do toga nije došlo. Ukoliko bi zaista zdravlje bilo teško narušeno ili lice teško povređeno upotrebom ovih sredstava radilo bi se o delima iz stava 3. i 4. Predviđena kazna za ovaj oblik dela je od šest meseci do pet godina Kao i kod osnovnog oblika i ovaj oblik je moguće izvršiti samo sa umišljajem.

Drugi teži oblik određen je u stavu 3. koji glasi: “Ako je usled dela iz stava 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina”. Kvalifikatornu okolnost kod ovog oblika predstavlja to što je nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili je pasivni subjekt maloletno lice, tj. lice koje nije navršilo 18 godina života. Pojmove teške telesne povrede i teškog narušavanja zdravlja treba tumačiti u smislu odgovarajućeg krivičnog dela iz člana 121. KZ. Umišljaj kod ovog oblika dela mora postojati kod izvršioca u odnosu na svojstvo maloletnog lica, a u odnosu na težu posledicu traži se nehat. Zakonom je predviđena kazna od dve do deset godina zatvora.

Najteži oblik je određen u stavu 4. i glasi: “Ako je usled dela iz stava 1., 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina”. U ovom obliku teža posledica treba da je rezultat nehata. Za najteži oblik predviđena je kazna zatvora od 3 do 15 godina.

U članu 194. stav 5. propisan je poseban oblik ovog krivičnog dela: “Ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom”.

Krivično gonjenje za sve oblike dela preduzima se isključivo po službenoj dužnosti.

Novinu predstavlja i član 114. KZ kojim je unet nov oblik teškog ubistva – ubistvo člana porodice koji je prethodno zlostavljan: “Zatvorom najmanje deset godina ili zatvorom od trideset do četrdeset godina kazniće se ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao”.

2. VRSTE NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici manifestuje se kroz sledeće oblike:

1. Fizičko nasilje podrazumeva korišćenje delova tela ili oružja radi pretnje, kazne, dominiranja, sprečavanja, kontrolisanja ili povređivanja druge osobe; uključuje batiranje, udaranje po glavi i telu, čupanje kose, povrede oštrim i tupim predmetima, šutiranje, davljenje, bacanje na pod ili uza zid, nanošenje opekotina i slično. Ovo nasilje čini 70% ukupnog udela nasilja u statistikama;

2. Psihičko nasilje se odnosi na konstantno zastrašivanje, kritikovanje, potcenjivanje, emocionalno ucenjivanje, emotivnu rezervisanost, emocionalne pretnje i optužbe, stvaranje nesigurnosti, straha i konfuzije kod žrtve, zloupotreba poverenja, uznemiravanje, maltretiranje, poricanje i prebacivanje krivice, izolacija, verbalno zlostavljanje, korišćenje mentalnih strategija, manipulisanje;

3. Seksualno nasilje je korišćenje prisilnih seksualnih radnji kojima se dominira, manipuliše, preti, povređuje druga osoba. Podrazumeva povredu polne slobode i morala, prisiljavanje na seksualni odnos, poniženje na seksualnoj osnovi;

4. Ekonomsko nasilje se manifestuje korišćenjem novca ili drugih stvari povezanih sa finansijama radi dominiranja, pretnje ili kontrolisanja. Prepoznaje se po nasilnom oduzimanju novca i vrednih stvari, zabrani članu porodice da raspolaže sopstvenom zaradom, neispunjavanju obaveze izdržavanja, zabrani članu porodice da se zaposli i privređuje, kontroli trošenja novca i drugo (Randelović, Grujić, Rakić, Miljković, 2015: 181);

5. Ugrožavanje spokojstva podrazumeva viku, galamu, sakrivanje, izbacivanje, razbacivanje, cepanje i uništavanje predmeta, nanošenje štete na kućnim aparatima i drugo.

3. REZULTATI I ANALIZA ISTRAŽIVANJA PRAVNE PRAKSE U PROCESUIRANJU SLUČAJEVA NASILJA U PORODICI ZA NOVI PAZAR

Podaci koji su prikupljeni za potrebe ovog istraživanja tiču se broja izvršenih krivičnih dela iz člana 194. KZ, na teritoriji opštine Novi Pazar, u posmatranom periodu od 2009. do 2016. godine. Mišljenja smo da je posmatrani period dovoljno dug da bismo mogli izvući zaključke koji se tiču trenda u broju izvršenih krivičnih dela. Takođe, prikupljeni podaci iz evidencije Osnovnog suda u Novom Pazaru koje ćemo u daljem radu analizirati tiču se kaznene politike ovog suda, te ćemo sagledati broj i strukturu osuđujućih presuda za krivično delo nasilje u porodici.

Prema podacima kojima raspolaže Policijska uprava u Novom Pazaru broj izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici se iz godine u godinu povećava. Kao što je i prikazano u Tabeli 1., od 2009. do 2016. godine taj broj je utrostručen. Da li ova statistika govori da je zaista bilo više izvršenja ili je pak došlo do povećanja broja prijavljenih ostaje problem sa kojim se suočavamo u pogledu tamne brojke ovog krivičnog dela. Jedinствени registar žrtava i počinitelaca nasilja u porodici je jedna od novina Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, tako da će, kroz nekoliko godina, moći da se izvrši analiza i dobije odgovor na pitanje da li je nasilja bilo više, ili se češće prijavljuje. Svakako, bez obzira u kojoj meri prikazuju verno stanje, podaci kojima raspolažemo nisu ohrabrujući i oni nesumnjivo ukazuju na potrebu sprovođenja primarne, sekundarne i tercijalne prevencije na svim društvenim nivoima.

Analizom podataka iz Tabele 2. uočavamo trend opadanja broja osuđenih lica za ovo krivično delo, nasuprot trendu porasta registrovanih dela.

Jaz između broja prijavljenih i optuženih lica zavisi i od stava koji žena žrtva ima prema nasilju i nasilniku. Žene nisu usmerene ka tome da nasilnik bude kažnjen, već su vođene željom da nasilje prestane i kada se suoče sa činjenicom da osobi, sa kojom imaju, u većini slučajeva, decu, ali su i ekonomski zavisne, preti kažnjavanje odustaju od krivične prijave (Randelović, Grujić, Rakić, Miljković, 2016: 182). Tužilaštvo retko kada vodi postupak po službenoj dužnosti, u slučaju kada žrtva odustane od krivične prijave.

Tabela 1.: Broj registrovanih krivičnih dela po članu 194. KZ za teritoriju Novog Pazar

VRSTA DELA	Godina	Ukupan broj lica za koje je doneta prvostepena presuda	STRUKTURA OSUĐUJUĆIH PRESUDA							Oslobađajuće presude	Odbijajuće presude	Oduzimanje imovinske koristi	Broj ožalbenih odluka	Broj potvrđenih odluka	Broj ulaznih odluka	U toku	
			Ukupan broj lica za koje je doneta osuđujuća	Ukupan broj lica oslobođen od kazne	Broj kazni zatvora			Uslovna osuda	Novčana kazna								Rad u javnom interesu
					Do 6 meseci	Od 6 meseci do 1 god.	Od 1 do 3 god										
Čl. 194. KZ-a Nasilje u porodici	2012	54	42	1	10	3	0	25	3	0	2	10	0	8	3	3	0
	2013	75	44	0	9	0	2	33	0	0	6	25	0	7	4	1	0
	2014	37	28	0	3	1	0	24	0	0	0	9	0	3	0	1	2
	2015	30	27	0	5	0	1	21	0	0	0	3	0	7	6	1	0
	2016	17	15	0	5	0	0	10	0	0	2	0	0	4	2	1	0

Izvor: Policijska uprava Novi Pazar

Tabela 2.: Statistički podaci o kazenoj politici

Broj registrovanih krivičnih dela po članu 194. KZ na teritoriji Novi Pazar								
Godina	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Broj kd	47	55	71	91	86	92	96	144

Izvor: Osnovni sud u Novom Pazaru

Takođe, možemo zaključiti da je kaznena politika prema učiniocima ovog krivičnog dela veoma blaga. Najviše počinitelaca dobilo je uslovnu osudu, dok najviša zaprećena kazna gotovo da nije ni presuđivana. Dosledno malim kaznama, šalje se poruka da je nasilje u porodici benigno i prihvatljivo.

PREVENCIJA NASILJA U PORODICI

Iluzorno je očekivati da krivično pravo može da obezbedi efikasnu zaštitu od nasilja u porodici (Jovanović, 2010: 10). Međutim, donošenjem preciznih zakonskih rešenja koja su u skladu sa zahtevima i preporukama međunarodne zajednice, svakako se šalje jasna poruka da je država počela da menja svoj odnos prema nasilju u porodici, da će teže kažnjavati učinioce nasilja, bolje zaštititi žrtve i efikasnije goniti učinioce ovog krivičnog dela.

Krivičnopravnim normama se ne mogu rešiti ozbiljni društveni problemi kao što je nasilje u porodici, međutim to ne znači da one ne treba da se stalno usavršavaju u cilju povećanja efikasnosti (Jovanović, 2010: 158). Osnovna funkcija krivičnopravnih normi jeste kažnjavanje i individualna i generalna prevencija i upravo u tome i leži doprinos koje krivično pravo može dati efikasnoj zaštiti od nasilja u porodici. Međutim, da li se ovaj cilj može ostvariti dosledno blagom kaznenom politikom? Da li pored svesti žrtava, društva u celini, pre svega treba menjati svest sudija, kao i zaposlenih u drugim državnim organima sa kojima žrtve stupaju u kontakt?

Broj krivičnih prijava podnetih policiji i tužilaštvima u R. Srbiji znatno se razikuje od grada do grada. Mere upozorenja se izriču u čal tri četvrtine slučajeva, a jednu četvrtinu podnetih krivičnih prijava tužilaštva odbacuju. Samo oko jedne četvrtine krivičnih prijava tužilaštvo procesuiru, a u oko petnaest procenata se primenjuje institute odlaganja krivičnog gonjenja.

Adekvatna i delotvorna borba protiv nasilja u porodici, gde će prevencija biti u prvom planu, zahteva komplementarni koncept zaštite kroz krivičnopravni i porodičnopravni aspekt. Ono što je neophodno jeste izgradnja pratećih mehanizama zaštite i prevencije čiji je zakonodavni okvir postavljen donošenjem novog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Veliki značaj imaju i Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima i Posebni protokol o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u slučajevima nasilja u porodici i ženama u partnerskim odnosima. Oni su doneti radi standardizacije postupaka službenika u slučajevima nasilja u porodici, specijalizaciji određenih službenika, a sve u cilju prepoznavanja nasilja i brze i efikasne zaštite žrtava.

“Istraživanja su pokazala da postupajući službenici nedovoljno prepoznaju i razumeju položaj žena koje trpe nasilje u porodici i partnerskim odnosima, neravnotežu moći između žrtve i učinioca nasilja, cikličnu dinamiku nasilja i njegove posledice na žrtvu. Lični stav policajaca je često utemeljen na patrijarhalnom modelu bračnih i porodičnih odnosa, koji se ispoljava u rasponu od minimiziranja društvene opasnosti porodičnog nasilja do njegovog potpunog opravdanja”(Đurđić, 1999: 122).

Prema podacima UN, prvi uzrok smrti ili invalidnosti žena između 15-45 godina nisu bolesti ili saobraćajne nesreće, već nasilje, a najopasnije mesto za ženu je njen sopstveni dom.

Upravo zbog svega navedenog prevenciji bi trebalo biti posvećeno više pažnje sa različitih nivoa, državnih organa, obrazovnih i zdravstvenih institucija, društvene zajednice i svakog od nas pojedinačno. Generalno, prevenciju možemo klasifikovati kao primarnu, sekundarnu i tercijarnu.

Prva u nizu koja podrazumeva edukacije mladih, učenika i dece, podizanje svesti, edukaciju stručnjaka za rad sa žrtvama nasilja u porodici spada u primarnu prevenciju. Primarnom prevencijom se stvara ambijent sigurnosti za žrtve i sprečava se pojava nasilja. Nakon primarne, rad na utvrđivanju faktora rizika i rad sa rizičnim grupama spada u sekundarnu prevenciju kao i pružanje pomoći žrtvama, pravno savetovanje, otvaranje SOS linija i sl.

Direktna pomoć žrtvama nasilja spada u tercijarnu prevenciju pod kojom podrazumevamo pre svega sprečavanje nasilja, sprovođenje sudskih procedura, zbrinjavanje žrtava, finansijska pomoć i sprečavanje dvostruke viktimizacije. Neophodno je predvideti posebne programe dugotrajnije finansijske pomoći koji bi obezbedili egzistencijalnu samostalnost žrtvama. Takođe, jedan od problema jeste i nedovoljan broj sigurnih kuća, odnosno njihovo nepostojanje u pojedinim opštinama Srbije, među kojima je i Novi Pazar.

ZAKLJUČAK

Analizom dobijenih podataka možemo zaključiti da postoji tendencija rasta ovog krivičnog dela ali i tendencija blage kaznene politike.

Činjenica da postoji nesumnjiva tendencija rasta ovog krivičnog dela ukazuje na izrazitu potrebu njegovog multivarijantnog istraživanja i animiranja društvene i naučne javnosti na ovom području u cilju njegove prevencije, smanjivanja tamne brojke i zaštite žrtava.

Činjenica da se za Novi Pazar nije radilo istraživanje u cilju utvrđivanja kriminološko-sociološkog okvira nasilja u porodici u ovoj opštini ukazuje na jednu od glavnih karakteristika tradicionalnog shvatanja ovog oblika kriminaliteta – ignorisanje javnosti i tretiranje ovog oblika kriminaliteta kao porodičnog problema koji treba biti rešen unutar same porodice bez uplita nadležnih organa. Međutim, potpuno odsustvo državne kontrole u sferi privatnog ne znači da privatni prostor ostaje apolitičan. Naime tada dolazi do mogućnosti jedne druge vrste represije i demonstriranja patrijarhalne moći u vidu psihičkog i fizičkog nasilja, a privatnost se preokreće u svoj negativan oblik i postaje sredstvo kojim se ograničava tuđa sloboda (Stepanović 2015: 117).

Tradicionalni koncept poimanja ove pojave kao privatnog problema pojedinaca, uz nepostojanje adekvatnih pratećih mehanizama zaštite uslovalo je neadekvatno postupanje policije i pravosudnih organa, ali i drugih institucija. Minimiziran je značaj i opasnost od nasilja u porodici, intervencija nadležnih organa je često izostajala, svi su „zatvarali oči“ pred ovim društvenim problemom. Najpre žrtva – pomirljivo prihvatajući svoju ulogu koju joj je društvo nametnulo stideći se i neretko okrivljujući sebe, sredina – posmatrajući nasilje u porodici kao rezultat

poremećenih odnosa članova porodice koje oni sami treba da reše, organi krivičnog gonjenja – čestim odustajanjem od gonjenja, kad procene da se situacija stabilizovala i blagim kaznama.

Utvrđivanje uzroka i drugih faktora nasilja u porodici predstavlja samu srž njegovog objašnjenja i razumevanja, ali i neophodnu osnovu za izgradnju dobro informisane, sistematske i obuhvatne društvene strategije suprotstavljanja i prevencije (Nikolić-Ristanović, 2002: 9). Dosadašnja istraživanja su pokazala da su odlučujući faktori patrijarhat, društvena i ekonomska kriza, loša ekonomska situacija, borba za egzistencijom, nezaposlenost, konstantna izloženost stresu, porast depresije, agresivnog ponašanja, potreba za očuvanjem intime porodičnog života. Patrijarhat jeste forma društva u kojoj muškarci imaju najvišu moć odlučivanja i raspolaganja nad svim članovima porodice, a žena podređen položaj u kojem primarnu ulogu ima kao majka i supruga koja svoj identitet stiće samo u relaciji sa muškarcem (Žunić, 2002: 22). Žena ostaje zarobljena u privatnoj sferi, vezana za kuću i decu, da služi mužu i porodici, da se žrtvuje, da bude neprimetna, daleko od javne sfere društva i slobodnog građanskog života. Međutim, pristati na položaj žene, majke, supruge u patrijarhalnoj porodici ne znači pristati na položaj žrtve. Pogrešno je, a u najmanju ruku nepravično, generalizovati i izvoditi zaključke da su članovi patrijarhalne porodice u većoj opasnosti da budu žrtve nasilja u porodici. Ono što se može zaključiti jeste da se u patrijarhalnim sredinama nasilje u porodici još uvek teško prepoznaje kao važan društveni problem, već predstavlja privatni problem koji treba ostati unutar intimne sfere porodice. Patrijarhalno uređenje nije uzrok nasilja u porodici, već predstavlja faktor koji ga opravdava i otežava rešavanje problema.

Proces retradicionalizacije društva u Srbiji teče sporo, te se i porodično nasilje doživljava kao sramota koju bi trebalo ostvaiti u krugu porodice, eventualno bliskih prijatelja. Stoga ne iznenađuje podatak da se čak 66,7% žena za pomoć obratilo roditeljima ili rođacima, a zatim državnim institucijama (Babović, Ginić, Vuković, 2010: 84). Prijavljivanje nasilja u porodici je u našoj kulturi retkost, i do njega dolazi skoro uvek nakon mnogo godina trpljenja ili prilikom preživljavanja teških povreda. Žrtve nasilja, zbog stida i krivice koju im nameće sredina, prikrivaju problem što dodatno otežava njegovo rešenje. Povećana vidljivost problema dovela je da se žene osećaju sigurnije, ohrabrenije da prijave nasilje. Međutim upravo te vidljivosti problema nema u Novom Pazaru.

Neophodno je podići svest da nasilje u porodici nije privatna stvar i sramota žrtve koju treba sakriti od javnosti, već ozbiljan društveni problem i teško krivično delo. Treba raditi na rušenju predrasuda vezanih za nasilje u porodici i rušenju izolacije koju grade, pre svega, same žrtve. Važno je nedvosmisleno ukazati da je nasilje neprihvatljiv oblik ponašanja, i da je odgovornost za nasilje uvek na nasilniku, a ne na žrtvi.

Na kraju, možemo zaključiti da je neophodno intenziviranje rada na prevenciji nasilja u porodici, pooštavanje kaznene politike prema učiniocima ovog krivičnog dela. Uslovne osude koje nemaju nikakav nadzor nemaju nikakav efekat.

Potrebno je uspostaviti i poboljšati sistem pomoći žrtvama, pre svega kroz ohrabrivanje žrtava da prijavljuju učinioce ovog krivičnog dela što bi dovelo do smanjenja tamne brojke i stvaranje realnije slike o broju i oblicima ispoljavanja nasilja u porodici.

BIBLIOGRAFIJA

1. Babović, Marija, Ginić, Katarina, Vuković, Olivera (2010): Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u centralnoj Srbiji, SeConS, Beograd.
2. Đurđić, Vojislav (1999): Uloga policije u borbi protiv nasilja u porodici, Pravna zaštita od nasilja u porodici, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
3. Ignjatović, Tamara (2011): Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice, Rekonstrukcija Ženski fond, Novi Sad.
4. Jovanović, Slađana, Lukić, Marija (2003): Nasilje u porodici: nova inkriminacija, Autonomni ženski centar, Beograd.
5. Jovanović, Slađana, Simeunović-Patić Biljana, Macanović Vanja (2012): Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini, Novi Sad.
6. Jovanović, Slađana (2010): Pravna zaštita od nasilja u porodici, Institut za Kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
7. Konstantinović-Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena (2004): Krivično delo nasilja u porodici: pravna praksa u Republici Srbiji, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
8. Konstantinović-Vilić, Slobodanka (2002): Predrasude i stereotipi o nasilju u porodici, Zbornik radova-Pravom protiv nasilja u porodici, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
9. Konstantinović-Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena (2005): Reagovanje policije na nasilje u porodici - teorijski okvir i strana iskustva, Temida, 8-1, Beograd.
10. Lukić, Miroslav (2003): Kriminološka analiza nasilje u porodici, magistarska teza, Pravni fakultet u Nišu, Niš.
11. Matijašević-Obradović, Jelena, Stefanović, Nenad (2017): Nasilje u porodici u svetlu Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, Pravo-teorija i praksa, 4-6, Novi Sad.
12. Nikolić-Ristanović, Vesna (2002): Ka objašnjenju i prevenciji nasilja u porodici u Srbiji: multivarijantni pristup, Zbornik radova-Pravom protiv nasilja u porodici, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
13. Petrušić, Nevena, Konstantinović-Vilić, Slobodanka (2012): Vodič kroz sistem porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, Autonomni ženski centar, Beograd.
14. Ranđelović, Dragana, Grujić, Maja, Rakić, Jelena, Miljković, Julijana (2016): Kliničko pravno obrazovanje – doprinos kriminalističko-kriminološkim istraživanjima krivičnog dela nasilja u porodici, Zbornik radova – Kriminalističko-kriminološka istraživanja – stanje i perspektive, Internacionalna asocijacija kriminalista, Banja Luka.
15. Simić, Dragana (2015): Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici, Kultura polisa, Novi Sad.
16. Simonović, Dragoljub (2009): Krivična dela u srpskoj legislativi, Službeni glasnik R. Srbije, Beograd.
17. Stepanović, Ivana (2014): Privatnost i nasilje u porodici, Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
18. Stojanović, Zoran, Perić, Obrad (2006): Krivično pravo-posebni deo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
19. Žunić, Natalija (2002): Zašto patrijarhat, Zbornik radova-Pravom protiv nasilja u porodici, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
20. Konvencija Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011.
21. Krivični zakonik "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013).

22. Stojanović, Zoran, Delić, Nataša (2013): Krivično pravo posebni deo, Pravna knjiga, Beograd.
23. Stojanović, Zoran, Perić, Obrad (2006): Krivično pravo-posebni deo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
24. Škulić, Milan (2012): Krivično delo nasilja u porodici, Nasilje u porodici, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu, Beograd.

RESUME

Domestic violence is a specific, complex and very widespread form of crime that has been marginalized and ignored by our society for years, and which leaves severe, lasting and far-reaching consequences. The traditional concept of understanding this phenomenon, in the absence of adequate accompanying mechanisms of protection, has led to inadequate treatment of the police and the judicial authorities, but of other institutions as well. The topic of our paper will be analysis of the criminal justice aspect of domestic violence and the presentation and analysis of statistical data of legal practice in processing of cases of domestic violence in the territory of Novi Pazar municipality. The fact that Novi Pazar does not have extensive research to determine the criminological and sociological framework of domestic violence in this municipality, that the scientific and the professional public, but the media as well, did not deal with this problem sufficiently, points out to one of the main characteristics of the traditional understanding of this form of crime - ignoring the public and treating this form of crime as a family problem that needs to be resolved within the family without involvement of the competent authorities. However, we did not want to point out that members of the patriarchal family are at greater risk of being victims of domestic violence, but what can be concluded is that in patriarchal settings domestic violence is still difficult to recognize as an important social problem, but rather a private a problem that should remain within the intimate sphere of the family. By analyzing the obtained data, we can conclude that there is a tendency for the increase of this crime, but also the tendency of a mild penal policy, which points to the urgent need for its multivariate research and animation of the social and the scientific public in this area in order to prevent it, reduce the dark number and protect the victims. It is necessary to intensify the work on the prevention of domestic violence, to strengthen the penal policy towards the perpetrators of this criminal act, but above all freeing from prejudices rooted in the patriarchal settings that domestic violence represents a family problem that needs to be solved within the family itself.